

Introduction to the 'Iconclass' Method in Documenting Artistic Works

Maryam Dashtizadeh

*Corresponding author, Assistant Professor, Department of Museum, Shiraz University of Arts, Shiraz, Iran. E-mail: m_dashtizadeh@shirazartu.ac.ir

Atefeh Amiri

Visiting Lecturer, Department of Museum, Shiraz University of Arts, Shiraz, Iran. E-mail: amiri.a.art@gmail.com

Abstract

Objective: This research aims to understand the 'Iconclass' method and highlight how to utilize it for classifying artistic works.

Methodology: The research method employed in this study is a bibliographic referencing method. After introducing the Iconclass method, the current article elaborates on the efficiency aspects of this method in documenting and classifying artistic works.

Findings: The findings of this research indicate that the mentioned method has three main capabilities: firstly, unlike methods focusing on the formal and visual classification of artworks, this method enables understanding the content of artworks beyond their visual form. One of the contents found in the artistic work resulting from this method is symbolic and mythological themes hidden in the images. This provides the audience with the opportunity to go beyond the superficial and obvious aspects and delve into the literary, historical, mythological, and other dimensions related to the artistic work. As mentioned earlier, this is also observed at the second level of Erwin Panofsky's method (iconographic analysis). At this level, the image is linked to other texts using the Iconclass method, enabling a more extensive understanding and analysis of the work. Additionally, it is worth mentioning that with this method, it is possible to somewhat identify the personalities, symbols, allegories, and signs present in the images. Furthermore, it should be noted that the content-based classification (iconographic) has mostly been prepared and made available to date in specific subjects with special needs in limited countries (mostly Western) and centered around Western art. The Iconclass method provides an opportunity to classify artistic works beyond national boundaries and the dual classifications of East and West. Secondly, using this method, documentation and classification of artworks are also based on the content of the works, allowing for the introduction and analysis of complex patterns, themes, and their interrelationships for the documenter. This enables the documentarian to provide a precise and reliable analysis and interpretation of artistic works by selecting vocabulary, symbols, notes, signs, and organizing them in a hierarchical structure. With the hierarchical structure of the

mentioned method, the documentarian can easily filter and separate the necessary data, as the subsets of each class are classified as alphanumeric data. Thirdly, the researcher gains access to a set of resources related to the subject, enhancing the research study's speed and depth. In other words, this method simplifies the search process for young researchers, making it easy and transparent for them to move from the data and initial description of the work to a deeper level and grasp the relationship between text and image. Furthermore, the use of controlled vocabulary provides an opportunity for a consistent and unbiased description of artistic works. In other words, it can be said that this method enables researchers to uncover hidden themes in artistic works.

Conclusion: The method mentioned here eliminates the challenges of accessing resources related to artistic works and assists researchers in retrieving images more easily. By utilizing this approach, museums and art collections can classify items in their collections. It also contributes to producing lists and catalogs for museums. This, in turn, will help advancing art history research.

Keywords: Iconclass, documentation, classification, Iconography, museum, artworks

Article type: Research

How to cite:

Dashtizadeh, M., & Amiri, A. (2024). Introduction to the 'Iconclass' Method in Documenting Artistic Works. *Library and Information Sciences*, 27(3), 135-159.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 10/04/2024

Received in revised form: 03/06/2024

Accepted: 12/06/2024

Available online: 30/11/2024

Publisher: Central Library of Astan Quds Razavi
Library and Information Sciences, 2024, Vol. 27, No.3, pp. 135-159.

© The author(s)

معرفی روش Iconclass و قابلیت‌های آن در مستندنگاری آثار هنری

مریم دشتی‌زاده

* نویسنده مسئول، استادیار گروه موزه، دانشگاه هنر شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: m_dashtizadeh@shirazartu.ac.ir

عاطفه امیری

دکتری پژوهش هنر، مدرس گروه موزه، دانشگاه هنر شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: amiri.a.art@gmail.com

چکیده

هدف: هدف این پژوهش معرفی روش Iconclass و چگونگی استفاده از آن برای طبقه‌بندی آثار هنری است. **روش پژوهش:** روش گردآوری اطلاعات در بخش نخست پژوهش حاضر، روش کتابخانه‌ای استنادی است. جستار حاضر سپس به تبیین ابعاد کارآمدی روش Iconclass در مستندنگاری و طبقه‌بندی آثار هنری پرداخته است. **یافته‌ها:** یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که روش مذکور در سه بخش اصلی دارای قابلیت‌های اساسی است: نخست آن که این روش برخلاف روش‌هایی که بر طبقه‌بندی فرمی و ظاهری آثار هنری تمرکز دارند، درک محتوای آثار هنری را ورای فرم ظاهری میسر می‌سازد. دوم این که با استفاده از این روش، مستندنگاری و طبقه‌بندی آثار هنری - بر اساس محتوای آثار شکل می‌گیرد و امکان معرفی و تحلیل نقوش و مضامین پیچیده و روابط متقابل آن‌ها- برای مستندنگار فراهم می‌شود. سوم این که پژوهشگر به مجموعه‌ای از منابع مرتبط با موضوع دسترسی می‌یابد که موجب سرعت و غنای بیشتر پژوهش می‌شود. **نتیجه‌گیری:** روش فوق‌الذکر مشکلات دسترسی به منابع مرتبط با اثر هنری را مرتفع ساخته و به پژوهشگران در بازیابی هرچه ساده‌تر تصاویر کمک می‌کند. با استفاده از این روش، موزه‌ها و مجموعه‌های هنری می‌توانند اقلام موجود در مجموعه خود را طبقه‌بندی کرده و به تولید فهرست‌ها و کاتالوگ‌های کارآمد و در نتیجه توسعه پژوهش‌های تاریخ هنر نیز کمک شایانی خواهد کرد.

کلیدواژه‌ها: Iconclass، ایکونوگرافی، مستندنگاری، طبقه‌بندی، موزه، آثار هنری

نوع مقاله: پژوهشی

استناد:

دشتی‌زاده، مریم؛ امیری، عاطفه (۱۴۰۳). معرفی روش Iconclass و قابلیت‌های آن در مستندنگاری آثار هنری. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۷(۳)، ۱۳۵-۱۵۹.

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱/۲۲ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۳/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۲۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۹/۱۰

ناشر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴۰۳، دوره ۲۷، شماره ۳، شماره پیاپی ۱۰۷، صص. ۱۳۵-۱۵۹.

© نویسندگان

مقدمه

یکی از مهمترین دغدغه‌های مورخان هنر، مستندنگاری اشیاء و آثار هنری موجود در مجموعه‌ها و موزه‌های هنری است. مستندنگاری به معنای توصیف دقیق آثار بر مبنای روشی علمی و قابلیت بازیابی آن اطلاعات است. طبقه‌بندی تصاویر هنری در مجموعه‌ها و موزه‌ها و سهولت دستیابی بدان‌ها همواره در کانون توجه متخصصان بوده است. بازیابی در موزه نه تنها شامل دستیابی به خود اثر، بلکه «شامل دستیابی به اطلاعات مربوط به اثر در قالب شناسنامه‌ای، مستندنگاری مسائل حفاظتی اثر، تصاویر مربوط به آن و همچنین محل نگهداری اثر در مجموعه است» (حفگو، ۱۳۹۲). امروزه مجموعه‌های هنری جهان، بیش از هر چیز به بحث مستندنگاری داده‌های موجود خود توجه دارند. در طول زمان برای تأمین سامانه‌ای مؤثر و منسجم جهت [مستندنگاری] آرشیوها، استانداردها توسعه یافته‌اند. همچنین استانداردهای ملی نیز، برای فراهم‌سازی انسجام در داخل آرشیوها و امکان تبادل اطلاعات یکپارچه در بین مخازن آرشیوی تدوین شدند (عادلی، رضایی شریف‌آبادی و خسروی، ۱۳۸۹، ص. ۱۴۹). در همایش بین‌المللی آرشیو چهار هدف عمده برای استانداردهای توصیف آرشیوی ذکر شده است که عبارتند از: ۱- اطمینان از تولید توصیف‌های منطقی، مناسب و روشن؛ ۲- تسهیل در بازیابی و تبادل اطلاعات مواد آرشیوی؛ ۳- کمک به اشتراک‌گذاری اطلاعات معتبر؛ ۴- امکان یکپارچه‌سازی توصیف‌های مختلف در سامانه اطلاعاتی واحد (عادلی، رضایی شریف‌آبادی و خسروی، ۱۳۸۹، ص. ۱۵۰).

از منظری دیگر، می‌توان گفت مستندنگاری آثار هنری از دو جنبه اهمیت دارد: ۱- فهرستی دقیق از آثار موجود در هر مجموعه را نشان می‌دهد و در صورت فقدان یا صدمه و آسیب به آن اثر، متخصصان امر می‌توانند با ارجاع به فهرست موجود، به مرمت و بازیابی اثر بپردازند. ۲- ارتباطات میان آثار مختلف هنری موجود در مجموعه‌های پراکنده میسر می‌شود که این مورد، موضوع بسیار مهمی برای پژوهشگران هنری است. به کمک مستندنگاری اشیاء و آثار هنری، پژوهشگران می‌توانند طی زمانی کوتاه به منابع متعددی دست پیدا کنند.

اهمیت مستندنگاری در بحث بازیابی اطلاعات در مورد آثار هنری، موردی است که تاکنون کمتر بدان توجه شده است. به ویژه از زمانی که با پیشرفت فناوری، نظام‌های اطلاعات بصری نیز گسترش یافته و نهادهای هنری، موزه‌ها و آرشیوها اقدام به ایجاد پایگاه‌های تصویری دیجیتال نموده‌اند. پراکندگی آثار و داده‌های هنری در مجموعه‌های مختلف و عدم وجود طبقه‌بندی موضوعی آثار، موجب می‌شود که امر پژوهش برای پژوهشگران هنری در همان مرحله نخست (گردآوری اطلاعات) با مشکلاتی مواجه شود. بسیار مشاهده شده است که پژوهشگران هنر، در مرحله گردآوری داده‌های پژوهش به دلیل پراکندگی داده‌ها دچار

سردرگمی شده‌اند. هنگامی که کاربران و پژوهشگران در پی تصاویر مربوط به موضوع، دوره زمانی، سبک یا مفهوم خاصی هستند، مشکلاتی بروز می‌کند و آن زمان است که پژوهشگر درمی‌یابد که پیوند میان آثار هنری و متون مرتبط با آن آثار که موجب شناسایی کامل پیش‌زمینه تاریخی اثر می‌شود، وجود ندارد (رابرتس^۱، ۲۰۰۱).

این مقاله در صدد است تا این معضل را مدنظر قرار داده و با معرفی روش Iconclass (که امروزه یکی از روش‌های بسیار پرکاربرد در مستندنگاری آثار هنری موزه‌ها و مجموعه‌های هنری جهان است)، می‌کوشد گامی در ارائه روشی برای مستندنگاری آثار هنری و بازیابی آثار هنری و اطلاعات مربوط بدان‌ها بردارد. روش Iconclass با برقراری پیوند میان متن و تصویر، امکان شناسایی دقیق‌تر اجزای تصویر را برای پژوهشگران میسر می‌سازد. متصدیان موزه‌ها نیز معمولاً با معضلات عدم وجود طبقه‌بندی و مستندنگاری اشیاء دست‌به‌گریبان‌اند؛ آن‌ها به توصیفات آیکنوگرافیک آثار موجود در موزه نیاز دارند، اما در بهترین حالت با انباشتی از اطلاعات پراکنده و نامربوط مواجه می‌شوند که نیازمند طبقه‌بندی دقیق است.

عطف نظر به آنچه ذکر شد، لزوم استفاده از روش‌های مستندنگاری همچون Iconclass برای غالب موزه‌ها و مجموعه‌های تصویری جهان مسجل شده است. این روش از سال ۱۹۷۳ تاکنون در صدر شیوه‌های مستندنگاری قرار دارد و به صورت برنامه‌ای کاربردی در روش جستجوی داده‌پردازانه مورد استفاده قرار گرفته است. از جمله می‌توان به مؤسسه تاریخ هنر دانشگاه لیدن اشاره کرد. اخیراً، بایگانی عکس ماربورگ^۲، کتابخانه ویت مؤسسه کورتولد^۳ و مجموعه گتی^۴ نیز از روش Iconclass برای ایجاد فهرست‌های کدگذاری شده و قابل بازیابی توسط کامپیوتر استفاده کرده است. کتابخانه هنرهای زیبای دانشگاه هاروارد نیز فهرست کدگذاری شده در مورد موضوعات کتاب عهد عتیق با استفاده از نظام Iconclass منتشر کرده است و انتشارات داواکو^۵ در هلند نیز فهرست Iconclass خود را در چندین مجموعه چاپ کرده است (ریشتر شرمن، ۲۰۱۱، ص. ۲۳۸).

پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که روش Iconclass چه قابلیت‌هایی در مستندنگاری اشیاء فرهنگی و در پژوهش‌های هنری دارد؟ در این راستا جستار حاضر به معرفی این شیوه مستندنگاری اقدام نموده است و چگونگی کاربست این روش در قالب استخراج و تولید داده را به پژوهشی دیگر موکول می‌سازد. هدف مقله پیش‌رو تبیین روش Iconclass و قابلیت‌های آن در مستندنگاری آثار هنری و بررسی نتایج

1. Roberts

2. Marburg Photo Archive

3. Witt Library of the Courtauld Institute

4. J. Paul Getty Center Provenance Index

5. Davaco Publishers

حاصل از آن است. بدین منظور در بخش نخست، زمینه‌های پیدایش روش مذکور مورد بررسی قرار گرفته و در بخش دوم، تلاش شده تا جایگاه کلیدی مستندنگاری در تولید، بازیابی و انتشار داده‌ها در پژوهش‌های هنری روشن شود. ناگفته نماند که روش Iconclass روشی گام‌بندی شده و قاعده‌مند است که غالب موزه‌ها و مجموعه‌های جهان از آن بهره می‌برند. با مراجعه به وبگاه <https://iconclass.org> می‌توان به وبگاه موزه‌هایی که از روش مذکور در طبقه‌بندی آثار هنری خود استفاده می‌کنند، دست یافت.

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

عباس پور (۱۳۸۴) در مقاله «نمایه‌سازی تصاویر: چالش‌ها و رویکردها» ضمن بیان برخی از مشکلات پیشروی نمایه‌سازان تصاویر به بررسی برخی روش‌های به‌کاررفته توسط کتابداران و اطلاع‌رسانان و متخصصان کامپیوتر پرداخته و بیان می‌کند که هیچ یک از گروه‌های یاد شده نتوانسته است روش بهینه‌ای ارائه کند که به بهترین نحو ممکن ذخیره و بازیابی تصاویر را امکان‌پذیر سازد. رویکرد نخست به دلیل دخالت مستقیم نیروی انسانی در آن و پراکندگی و ناهمگونی نمایه‌های تولید شده، چندان موفق نبوده است. رویکرد متخصصان کامپیوتر نیز به دلیل ضعف ماشین در تشخیص معنی و مفهوم تصاویر نتوانسته است به طور شایسته این معضل را برطرف سازد. شاید یکی از بهترین روش‌های فائق آمدن بر این مشکلات، همکاری و هماهنگی متخصصان علوم کامپیوتر و اطلاع‌رسانی با یکدیگر به منظور برطرف ساختن نقاط ضعف یکدیگر باشد تا با استفاده از شیوه‌های مفیدتر و مناسب‌تر زمینه دسترسی به تصاویر برای کاربران فراهم گردد.

عادلی، شریف‌آبادی و خسروی (۱۳۸۹) در مقاله «مهمترین عناصر توصیف آرشیوی از دید صاحب‌نظران حوزه آرشیو در ایران» به تبیین مهم‌ترین عناصر توصیفی مورد نیاز در کاربرگه‌های تنظیم و توصیف اسناد آرشیوی پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش، نشان می‌دهد که شش عنصر ضروری استاندارد بین‌المللی توصیف آرشیوی از دید صاحب‌نظران حوزه آرشیو در ایران نیز، دارای اهمیت‌اند. همچنین، مشخص شد که عناصر منتخب از دید صاحب‌نظران آرشیو در ایران، بیشترین میزان همخوانی را با عناصر توصیفی استاندارد بین‌المللی توصیف آرشیوی دارند؛ بنابراین، لزوم بهره‌گیری از استانداردها و تجارب بین‌المللی در کنار اقتضات بومی، ضروری به نظر می‌رسد.

کوکبی، رحیمی، عصاره و نوروزی (۱۳۹۱) در مقاله «تأملاتی بر نمایه‌سازی تصاویر» به اهمیت طبقه‌بندی تصاویر پی برده و کوشیده‌اند با بررسی متون مرتبط با نمایه‌سازی تصاویر رویکردهای مختلف را مورد بررسی قرار دهند. نتایج پژوهش مذکور نشان می‌دهد که رویکرد غالب در نمایه‌سازی تصویر، رویکرد

متن-محور است. حال آن که این رویکرد استخراج معنی از تصاویر برای نمایه‌سازی، ذخیره و بازیابی را دشوار می‌سازد؛ بنابراین، با پرسیدن پرسش‌هایی از این دست که چه چیزی در تصویر است؟ چه کسی آن را ایجاد کرده است؟ چگونه و کی آن را ایجاد کرده است؟ می‌توان به توصیف مفهوم-محور و دقیق تصاویر پرداخت و سپس آن توصیفات را نمایه‌سازی کرد.

رحیمی (۱۳۹۳) در مقاله «نگرش‌های رایج در نمایه‌سازی و بازیابی تصاویر در محیط وب» بر اهمیت نمایه‌سازی به روش مفهوم-محور و متن-محور پرداخته است. نتایج پژوهش مذکور نشان می‌دهد که در مقایسه با نمایه‌سازی متون، نمایه‌سازی تصاویر پیچیدگی‌های بیشتری دارد؛ زیرا هنگام توصیف تصاویر، چشمان بیننده از قدرت بیشتری نسبت به زمانی که متن را می‌خواند، برخوردار است. تصاویر دارای ویژگی‌های مختلف و سطوح معنایی متعدد هستند. تصویر نه تنها برای نشان دادن شیء مشخص بلکه برای بیان احساس خاصی نیز به کار می‌رود. این موارد و پیشرفت‌های حاصل از فناوری‌های اطلاعاتی موجب تفاوت در رویکردها و روش‌ها به نمایه‌سازی تصاویر و بازیابی آن‌ها شده است.

بسیاری از پژوهشگران و مستندنگاران باور دارند که هر مؤسسه، موزه یا نهاد که دارای ارقام هنری است، می‌بایست در جهت گردش آزاد اطلاعات و استفاده از اطلاعات آن ارقام، مستندنگاری دقیقی داشته باشد. محسنیان و بحرالعلمی (۱۳۹۱) در مقاله «ساختار مستندنگاری آثار کاغذی در موزه‌ها، آرشیوها و کتابخانه‌ها» با هدف ارتقای کیفیت شیوه مستندنگاری آثار کاغذی و ایجاد پایگاه داده‌های برخط، به تدوین شناسنامه‌های عمومی-پژوهشی حفاظتی-مرمتی و فرم صورت وضعیت دست زده‌اند. نتایج پژوهش مذکور نشان می‌دهد که تدوین شناسنامه استاندارد و ایجاد بانک اطلاعات مجازی برای آثار (صیانت داده‌ها) به نوعی، نیاز به دسترسی به اثر را مرتفع می‌کند، در ضمن هرگونه اطلاعات در مورد اثر را به صورت مجازی-با کمترین صرف زمان-در دسترس قرار می‌دهد و همین‌طور یکی از اقدامات مهم و پایه‌ای در مدیریت خطر محسوب می‌گردد (از طریق تعیین اولویت‌های حفاظتی-مرمتی آثار، مستندنگاری دقیق در بازیابی اثر هنگام سرقت و نیز صیانت داده‌ها در هنگام وقوع بلایای طبیعی بسیار کم‌کمرسان است).

نوری و صالحی کاخکی (۱۳۹۸) در مقاله «مستندنگاری سفال‌های گلابه‌ای منقوش رنگارنگ روی زمینه سفید (نمونه موردی موزه بنیاد مستضعفان تهران)» از اهمیت مستندنگاری و سهولت دسترسی به شناسنامه‌های موزه‌ای در پیشبرد پژوهش‌ها می‌گویند. آن‌ها در جستار خود به معرفی تعداد شش نمونه از ظروف سفالی گلابه‌ای منقوش رنگارنگ روی زمینه سفید که در خزانه موزه بنیاد مستضعفان تهران نگهداری می‌شود (و از حفاری‌های غیرعلمی به دست آمده است) پرداخته‌اند. با گردآوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای و با مراجعه به وبگاه موزه‌ها به روش توصیفی-تطبیقی ظروف سفالی گلابه‌ای منقوش رنگارنگ روی زمینه

سفید واقع در خزانه موزه بنیاد مستضعفان تهران با نمونه‌های شناسنامه‌دار در سایر مجموعه‌ها و موزه‌ها تطبیق داده و گاه‌نگاری شده است. نتایج پژوهش ضرورت دستیابی به پایگاه اطلاعاتی سایر موزه‌ها و آرشیوها را برای انجام پژوهش‌هایی جامع و تطبیق آثار نشان می‌دهد.

در پیشینه نظری اهمیت مستندنگاری، هدف از تدوین استاندارد توصیف آرشیو، اهمیت یکپارچه‌سازی استاندارد، توجه به اقتضائات بومی در استانداردهای آرشیوهای تصویری بیان شد. همچنین ضرورت مستندنگاری تصویر در آرشیوها با حضور متخصصان هر حوزه مطرح می‌شود، کاربست روشی مبتنی بر ابزارهای فناوری نوین در ترکیب با دانش متخصصان، چرا که در غیر این صورت با پراکندگی و ناهمگونی نمایه‌های معطوف به سلايق متفاوت انسانی و یا ضعف ماشین در تولید معنی برای تصاویر مواجه خواهیم شد. بنابراین، می‌توان گفت آرشیوهای موزه‌ای به ضرورت تبیین استانداردهای توصیف آرشیو در هم‌آهنگی با استانداردهای بین‌المللی، ضمن توجه به اهمیت بومی‌سازی دست یافته‌اند. ضرورت نمایه‌سازی تصویر در آرشیوهای داخلی در سطوح ابتدایی بررسی و مطالعه است و رویکرد غالب تا زمان حاضر رویکرد متن-محور باقی مانده است. می‌توان گفت پیچیدگی‌های نمایه‌سازی تصویر، معانی ضمنی و لایه‌های معنایی متعدد توصیف تصاویر از دلایل پیشرفت کند مستندنگاری توصیفی تصاویر است. از این رو، با در نظر گرفتن جستارهای قبل، ضرورت کاربست یک روش مستندنگاری دقیق به منظور تسهیل فرایند دسترسی، بازیابی و جستجوی مبتنی بر اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی هماهنگ آرشیوها وجود دارد. روشی که مشکلات روش‌های پیشین مستندنگاری را حل کرده و پاسخگوی نیاز کاربران و پژوهشگران باشد.

پیشینه تجربی

همان‌طور که قبلاً ذکر شد، Iconclass یک سیستم طبقه‌بندی چندزبانه برای هنر و تصاویر میراث فرهنگی است که اصطلاحنامه متشکل از بیش از ۲۸۰۰۰ واژگان کنترل شده برای توصیف اشیاء، افراد، رویدادها و حتی ایده‌های انتزاعی دارد. این اصطلاحات را می‌توان برای توصیف آنچه که یک تصویر در مورد آن است استفاده کرد. مورخان هنر، متصدیان موزه، متخصصان نمادشناسی، کتابداران و برخی دیگر از Iconclass برای توصیف و طبقه‌بندی «محتوای تصاویر» در قالب‌های مختلف، از جمله نقاشی، نشانه، طراحی و عکس‌ها استفاده می‌کنند. همچنین، پژوهشگران از Iconclass برای کشف تصاویر مورد علاقه خود استفاده می‌کنند (کول، هان و ونوی، ۲۰۱۲، ص. ۱۱۷).

فان استراتن (۲۰۱۲) معتقد است که اگر هر مؤسسه هنری در جهان برای طبقه‌بندی مجموعه‌های خود از Iconclass استفاده کند و در حالت ایده‌آل هر مفهوم یک کد خاص داشته باشد، بازیابی اطلاعات بسیار سریع‌تر و آسان‌تر انجام می‌شود. (فان استراتن، ۲۰۱۲، ص. ۹۵). این روش به خودی خود چارچوبی است خالی

از اعداد که به هر موضوع خاص، شخص، مصنوع و ... یک کد داده می‌شود. این کدها زبانی جهانی‌اند برای جستجو و بازیابی اطلاعات درباره آثار هنری که آن آثار را به زبان‌های مختلف و با وحدت موضوعی و به صورت استاندارد ارائه می‌کنند. علاوه بر این، روش مذکور دستیابی به متون مرتبط با آثار هنری را نیز که معمولاً غیرقابل دسترسی است، ممکن می‌سازد. Iconclass یک سیستم طبقه‌بندی پرکاربرد است که مضامین تاریخی، کتاب مقدس و ادبی را در بر می‌گیرد.

از دیگر مزیت‌های این سیستم، جستجوی چندوجهی جدید در Iconclass و مدل جستجوی زبانی-بصری برای یافتن رکوردهای مناسب است. در این سیستم یک متن یا تصویر به عنوان ورودی داده می‌شود. توجه به این نکته ضروری است که کاربر سلسله مراتب کامل Iconclass را جستجو نمی‌کند، بلکه مجموعه‌ای از تصاویر حاشیه‌نویسی شده را جستجو می‌کند. علاوه بر قابلیت جستجوی تصویر یا غیرمتنی در موتور جستجوی سیستم طبقه‌بندی Iconclass، جستجوی چندوجهی این سیستم برای کیوریتورهایی هم که با تصویر سروکار دارند و توانایی مدیریت واژگان سیستم Iconclass را ندارند، مزیت بزرگی محسوب می‌شود (سانتینی، ۲۰۲۳، ص. ۲۸۷).

روش‌شناسی پژوهش

جستار حاضر در پی تبیین ابعاد کارآمدی روش Iconclass در مستندنگاری و طبقه‌بندی آثار هنری است. این پژوهش به منظور دستیابی به الگویی کارآمد برای مستندنگاری آثار هنری، و آشنایی با پیشینه پدید آمدن روش Iconclass، ابتدا زمینه‌های شکل‌گیری روش مذکور که شامل پژوهش‌های ابی واربورگ است، مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ادامه، مؤلفه‌ها و ارکان روش Iconclass در منابع موجود شناسایی و معرفی می‌شود. روش مذکور بر پایه مستندنگاری محتوا-محور، تمامی مضامین هنری را در ۹ گروه اصلی و زیرگروه‌ها تقسیم‌بندی می‌کند. جهت فهم این روش، نمونه‌هایی از طبقه‌بندی تصاویر ذکر می‌شود و سپس با بررسی موارد ذکرشده، قابلیت‌های این روش در پژوهش‌های هنری نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

ادبیات تحقیق

ساختار توصیف آرشیو

هدف از توصیف آرشیوی، شناسایی، توصیف و محتوای مواد آرشیوی به منظور بالا بردن میزان دسترس‌پذیری آن‌هاست. این امر با ایجاد توصیف‌گرهای دقیق و متناسب برای مواد آرشیوی و همچنین با سازماندهی آن‌ها مطابق با الگوهای از پیش تعیین شده، امکان‌پذیر است. مواد آرشیوی، با به کارگیری

مجموعه‌ای از قوانین توصیف می‌شوند. این فرآیند، بازیابی و مبادله اطلاعات مرتبط با مواد آرشیوی را تسهیل می‌کند، امکان یکپارچه‌سازی توصیف‌ها را از محل‌های مختلف به منظور ایجاد یک سیستم اطلاعاتی واحد فراهم می‌کند. در دهه‌های اخیر، استاندارد بین‌المللی توصیف آرشیوی^۱ یا «ایساد»^۲ از سوی شورای جهانی آرشیو^۳ (ایکا)^۴ تدوین شده است. این استاندارد را سازمان اسناد و کتابخانه ملی ترجمه و بومی‌سازی کرده و با عنوان استاندارد توصیف آرشیو ملی از سوی سازمان ملی استاندارد انتشار یافته و مبنایی برای تدوین استانداردهای توصیف آرشیوی در سازمان‌های دولتی و خصوصی فراهم آورده است. امروزه استانداردهای توصیفی در حوزه ساختار داده، محتوای داده، اصطلاح‌شناسی و تبادل اطلاعات برای آرشیوها به کار می‌روند (برای آشنایی بیشتر با ملزومات توصیف آرشیوی مراجعه کنید به عادل، رضایی شریف‌آبادی، خسروی، ۱۳۹۸).

زمینه‌های شکل‌گیری Iconclass

در رابطه با زمینه‌های شکل‌گیری روش Iconclass باید به سنت تحقیقاتی مورخان هنر آلمانی زبان اشاره کرد که در آن تحلیل و تفسیر تصاویر و آیکون‌ها اهمیت بسیار دارد. پژوهشگران این حوزه، با درک اهمیت مستندنگاری تصاویر به عنوان پیش‌زمینه پژوهش‌های حوزه هنر، به طبقه‌بندی تصاویر پرداخته‌اند. یکی از مهمترین و تأثیرگذارترین این سنت‌های تحقیقاتی، روش آیکونولوژی است که خود از مهمترین رویکردها در مطالعات تاریخ هنر و همچنین مطالعات تصویر به شمار می‌آید. آیکونولوژی که آروین پانوفسکی^۵ در مقاله خود به آن به عنوان روشی برای نظام‌مند ساختن توصیف و معنای محتوایی ناب آثار هنر تجسمی اشاره می‌کند، روشی است که سازه‌های نمادین تصاویر را در سه لایه مختلف بررسی می‌کند: ۱- معنای پدیداری/ معنای طبیعی یا اولیه که با نگرستن به تصویر در پیوند با خطوط، اشیاء، حالات و رویدادها بر اساس تجربه شخصی به دست می‌آید. او نام نهادن آغازین بر چیزها و رویدادهای تصویر را «توصیف پیش‌آیکونوگرافی» می‌خواند. ۲- معنای ادبی/ مستند/ ثانوی یا سنتی؛ اگر فرد آگاهی لازم از ادبیات و تاریخ داشته باشد، می‌تواند این معنی را از تصویر به دست آورد. این مرحله «تحلیل آیکونوگرافی» نام دارد. ۳- معنای ذاتی/ محتوایی. وقتی سازه‌های اصلی بنیادهای فکری، دینی، عقیدتی و فلسفی یک ملت شناسایی شود، می‌توان به معنای ذاتی موجود در تصاویر دست یافت (مختاریان، ۱۳۹۵، ص. ۲۷). این روش توسط ابی

1. International Standard Archival Description
 2. ISAD
 3. International Council on Archives
 4. ICA
 5. Erwin Panofsky

واربورگ^۱ و شاگردان او از جمله آروین پانوفسکی معرفی شد و رشد یافت. البته لازم به ذکر است که واربورگ خود در مطالعات تاریخ هنر از آیکونولوژی فراتر رفته و به دانش هنر و تاریخ فرهنگی و تاریخ تصویر پرداخته است (قادرنژاد حمامیان و آقایی، ۱۴۰۰، ص. ۷۴). آثار هنری، هر اندازه که پیچیده و پرتفصیل و از لحاظ زیباشناختی موقر و باشکوه باشند، از نظر واربورگ اساساً همچون تصاویری در نظر گرفته می‌شوند که باید در کنار دیگر انواع تصاویر و اسناد قرار گیرند و این که باید همچون شاهدهی تاریخی در نظر گرفته شوند (قادرنژاد حمامیان و آقایی، ۱۴۰۰، ص. ۷۵). بر این اساس، می‌توان گفت که روش آیکونولوژی از جمله روش‌هایی است که به ارتباط میان انواع تصاویر و اسناد هنری، اهمیتی فراوان داده است و همین مسئله توجه مورخان هنر را به لزوم و چگونگی یافتن پیوند میان تصاویر معطوف ساخته است. در این رابطه، یکی از اقدامات مهم ابی واربورگ که در سال ۱۹۲۴ آغاز و منجر به شکل‌گیری نظام‌های طبقه‌بندی و نمایه‌سازی تصاویر شد، پروژه "اطلس تصاویر"^۲ بود که واربورگ نام آن را بر اساس نام الهه خاطره و یادها در اسطوره‌های یونان منه موسینه^۳ نامید (شکل ۱). واربورگ انبوهی از داده‌های تصویری را در باب هنر و کیهان‌شناسی رنسانس با هدف پیوند میان این داده‌های تصویری (حدود ۲۰۰۰ تصویر) بر روی پانل‌هایی قرار داد و مجموعه‌ای بی‌نظیر از پیوند میان داده‌های تصویری از بازه زمانی بابل باستان تا دوره معاصر را در جهت تحلیل و تفسیر آیکونولوژیک ارائه داد. هدف واربورگ این بود که اطلس را به نهادی برای تاریخ تصاویر، هنر و فرهنگ در کلیت آن تبدیل کند و از طریق فرمی جدید و نوعی بازنمایی علمی، پیوند میان تصاویر را در معرض دید قرار دهد. این ایده همچنین رویکردی سازمان دهنده را برای اطلس تصویر به مثابه یک ابزار فراهم می‌کرد که موضوعش را مدیون خود تاریخ است و همچنین مدیون کار پژوهشگری که خود را در مقام یک تاریخ‌دان فرهنگ می‌بیند (قادرنژاد حمامیان و آقایی، ۱۴۰۰، ص. ۷۵).

شکل ۱. نمونه‌ای از اطلس تصاویر ابی‌واربورگ، مأخذ: <https://warburg.sas.ac.uk>

1. Aby Warburg
2. Bilderatlas
3. Mnemosyne

همان‌گونه که ذکر شد، واربورگ در پروژه اطلس تصاویر برای نخستین بار مسئله "در کنار هم دیدن تصاویر" را در کانون توجه قرار داده است. واربورگ در پژوهش‌هایش، می‌کوشد پیوند میان جهان ایده‌ها را که در واژه مجسم شده، با جهان تصاویر که در نقاشی تجسم‌یافته است، نشان دهد. برای او وظیفه تاریخ هنر، پژوهش تأثیر بیان نمادین جهان باستان در ادوار گوناگون است. او حتی برای چنین ایده‌ای سال‌ها درگیر گردآوری منابع و کتاب‌های مختلف در حوزه‌های گوناگون بود، کاری که نتیجه آن تبدیل به کتابخانه و بعدها مؤسسه واربورگ شد (مختاریان، ۱۳۹۵، ص. ۲۹). به بیان دیگر، واربورگ در رهیافت خود، توالی نظام‌های کلامی یا توالی جملات را کنار می‌گذارد و به جای آن، توالی تصاویر را مدنظر قرار می‌دهد (نصری، ۱۳۹۷، ص. ۵۳). با توجه به اهمیت مسئله پیوند میان تصاویر در یک روش قاعده‌مند و علمی و به همراه رشد و پیشرفت پژوهش‌های آیکونوگرافی، ضرورت توسعه و تحول روش‌های علمی در طبقه‌بندی تصاویر بیشتر احساس شد و در پی تدوین اطلس تصاویر واربورگ، پژوهشگران حوزه تاریخ هنر به تدوین نظام طبقه‌بندی هنر مسیحی پرداختند. «فهرست هنر مسیحی در ۱۹۱۷ توسط چارلز روفس موری^۱ در دانشگاه پرینستون آغاز شد و طی چندین دهه تکمیل گردید و به گنجینه‌ای غنی و طبقه‌بندی شده از تصاویر هنری قرون میانه قبل از ۱۴۰۰ م. تبدیل شده است. این نظام دقیق بر اساس فهرست کلیدواژه‌ای استوار است که با ارجاع به جزئی‌ترین اجزا تا کل تصویر، شرح مدارک تصویری را مقدر می‌سازد و منبعی مهم برای مطالعات آیکونوگرافیک هنر قرون میانه پیش از ۱۴۰۰ م. به شمار می‌آید» (عبدی، ۱۳۹۰، ص. ۱۰۲). فعالیت‌های بعدی در زمینه طبقه‌بندی تصاویر تاریخ هنر در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ م. صورت گرفت. طی این دو دهه گنجینه‌ای بسیار دقیق از مضامین، تصاویر، اشیا و موضوعات بازنمایی شده و معانی آن‌ها مطابق الگوی پرینستون، توسط گارنیه^۲ و دیگران در فرانسه انجام پذیرفت (عبدی، ۱۳۹۰، ص. ۱۰۳). سرانجام در فاصله سال‌های ۱۹۷۳ تا ۱۹۸۵ روش Iconclass از روش‌های قبلی پیشی گرفت و نظام دقیق طبقه‌بندی آثار و تصاویر هنری را ارائه کرد. نظریه‌پرداز این روش هنری وان د وال^۳ مورخ هنر در دانشگاه لیدن^۴ هلند بود که بر اساس مراحل توصیف پیش آیکونوگرافی و تفسیر آیکونوگرافیک پانوفسکی روشی تنظیم کرد که امروزه در سطح وسیعی در طبقه‌بندی آیکونوگرافیک به کار گرفته می‌شود. پس از درگذشت وان د وال، گروهی از تاریخ‌نگاران تحت آموزش وی در دانشگاه لیدن پروژه طبقه‌بندی تمامی موضوعات در هنر غربی با استفاده از روش کدگذاری شده Iconclass را آغاز کردند.

1. Charles Rufus Morey (1877-1955)

2. Francios Garnier

3. Henri van de Waal (1910-1972)

4. Leiden university

ارکان و مؤلفه‌های روش Iconclass

پیش از ورود به بحث و معرفی روش Iconclass، شرح و توصیف پاره‌ای از مفاهیم ضروری به نظر می‌رسد. نخست آن‌که این روش بر پایه مفهوم و معنای تصاویر دست به طبقه‌بندی می‌زند. چنان‌که پیش از این در پیشینه آمد، یکی از مهمترین روش‌های نمایه‌سازی تصاویر، روش نمایه‌سازی مفهوم-محور است که مبتنی بر متن است و از «واژگان کنترل شده»^۱ برای بیان مفاهیم موجود در تصویر استفاده می‌کند. در این روش، تصاویر بر اساس اطلاعات مفهومی زبان‌شناختی نمایه‌سازی و بازیابی می‌شوند. (کوکبی، رحیمی، عصاره و نوروزی، ۱۳۹۱، ص. ۲۶۷). همچنین، در راستای استفاده از واژگان کنترل شده^۱ و یکدست شدن اصطلاحات، استفاده از اصطلاح‌نامه‌ها^۲ ضرورت دارد. اصطلاح‌نامه با هدف ایجاد یکدستی در نمایه‌سازی اسناد و سهولت در کاوش اطلاعات ایجاد شده (تندیور، ۱۳۸۲، ص. ۱۳) و نشان‌دهنده روابط مفهومی اصطلاحات یک حوزه موضوعی خاص طبق قوانین از پیش تعیین شده است. به عنوان نمونه، باید از مجموعه تصویری گتی یاد کرد که دارای چهار اصطلاح‌نامه در رشته‌های هنری از جمله هنرهای بصری، معماری، مرمت آثار، باستان‌شناسی و... است و با تنظیم این اصطلاح‌نامه‌ها، اصطلاحاتی یکدست را در اختیار کاتالوگ‌نویسان قرار داده است. به دلیل اهمیت وجود اصطلاح‌نامه‌ها تعدادی از آن‌ها در اینجا معرفی می‌گردد:

۱. (AAT)^۳ مجموعه‌ای از اصطلاحات تخصصی برای توصیف هنر و معماری (هنرهای تزئینی، آثار فرهنگ مادی و بصری، آثار آرشیوی، باستان‌شناسی و حفاظت از بنا) است. این مجموعه دارای ۳۶۰۰۰ مورد ثبت شده و ۲۴۵۰۰۰ اصطلاح است.

۲. (TGN)^۴ مجموعه‌ای است از نام‌ها و اطلاعات تاریخی درباره مکان‌هایی که آثار هنری در آنجا خلق شده‌اند (شهرها، ملت‌ها، امپراتوری‌ها) و ویژگی‌های فیزیکی این مکان‌ها. این مجموعه در حال حاضر ۱,۲۴۱,۰۰۰ مورد را ثبت کرده که شامل ۱,۸۰۰,۰۰۰ نام است.

۳. (ULAN)^۵ شامل نام و اطلاعات تکمیلی درباره هنرمندان، حامیان، متصدیان و نهادهای هنری (مخزن‌ها، استودیوها) مرتبط با طراحی، ایجاد، حمایت، جمع‌آوری و حفاظت از هنر، معماری و سایر آثار فرهنگی است. این اصطلاح‌نامه در حال حاضر ۲۲۳۰۰۰ مورد را ثبت کرده که شامل ۵۸۲۰۰۰ نام است.

1. controlled vocabulary

2. thesaurus

3. Art & Architecture Thesaurus

4. Thesaurus of Geographin Names

5. Union List of Artist Names

۴. (CONA) اصطلاحنامه‌ای شامل عناوین و اطلاعات برای آثار نقاشی، مجسمه‌سازی، چاپ، طراحی، عکس، سرامیک و معماری است. این مجموعه در حال حاضر ۵۵۰۰ مورد ثبت شده دارد که شامل ۹۳۰۰ عنوان آثار فرهنگی است. (هارپینگ^۲، ۲۰۱۴) این اصطلاحنامه، از همه موارد دیگر کامل‌تر و کاربردی‌تر است (برگرفته از وبگاه گتی: <http://vocab.getty.edu> تاریخ دسترسی: ۱۴۰۲/۷/۲۱)

از آنجا که گرد آوردن اصطلاحات و واژه‌ها مرتبط با هر حوزه و در قالب یک مجموعه مدون و منظم، کمک شایانی به اصحاب علم و اهل پژوهش می‌کند، در زبان فارسی نیز منابع متعددی تهیه و تنظیم شده‌اند تا پژوهشگران را از جستجوی زمان‌بر و دشوار در میان منابع مختلف یاری رسانند. برخی از مرجع‌های معتبر حوزه هنر و معماری عبارتند از:

۱. اصطلاحنامه صنایع دستی و هنرهای سنتی: بنیاد ایران‌شناسی تلاش کرده تا با استفاده از منابع متنوع و معتبر، اصطلاحات رایج یا واژه‌های فنی و تخصصی، بهترین و مناسب‌ترین تعریف‌ها برای هر واژه، در زمینه‌های خط و کتابت، سنگ و سفال، معماری، نساجی و پوشاک، فلزکاری، فرش‌بافی، خوراک و آشپزی گزینش و نوشته شده است. در مواردی که نیاز به تطبیق تعاریف بوده یا اختلافی میان توضیحات وجود داشته، تلاش شده تا درست‌ترین و مستندترین توضیح، انتخاب گردد. همچنین سعی شده تا دامنه وسیعی از واژه‌ها، یافته و تعریف شوند تا استفاده‌کنندگان از این فرهنگ، با اطمینان و به آسانی بتوانند مطالب مورد نیاز خود را از این طریق بیابند (برگرفته از وبگاه بنیاد ایران‌شناسی: <http://www.iranology.ir> تاریخ دسترسی: ۱۴۰۲/۷/۲۱).

۲. فرهنگنامه معماری ایران در مراجع فارسی: اصطلاحات و مفاهیم معماری (جلد ۱) به کوشش مهرداد قیومی بیدهندی، محمد بهشتی؛ نشر فرهنگستان هنر (برگرفته از وبگاه انتشارات فرهنگستان هنر: <https://matnpub.ir> تاریخ دسترسی: ۱۴۰۲/۷/۲۱)

۳. دانشنامه هنر و معماری ایرانی بر اساس فرهنگ هنر گروو؛ ترجمه و پژوهش از صالح طباطبایی؛ نشر فرهنگستان هنر (برگرفته از وبگاه انتشارات فرهنگستان هنر: <https://matnpub.ir> تاریخ دسترسی: ۱۴۰۲/۷/۲۱)

و اما Iconclass، این اصطلاح برگرفته از عبارت «نظام طبقه‌بندی آیکونوگرافیک»^۳ است. مجموعه آثار Iconclass در ۱۷ جلد انتشار یافته و قابل دسترسی است: هفت عنوان موضوع آیکونوگرافیک، هفت کتاب‌نامه که از طریق عنوان‌های موضوعی و سیستم عددی-حرفی قابل دسترسی است و نیز سه جلد نهایی که در سال

1. Cultural Objects Name Authority
2. Harpring
3. an iconographic classification system

۱۹۸۵ منتشر شده و دسترسی آسان‌تر به نظام طبقه‌بندی را با استفاده از واژگان کلیدی امکان‌پذیر ساخته است. به زبان ساده‌تر، می‌توان گفت این روش یک نظام کدگذاری شده برای طبقه‌بندی (به نظم منطقی درآوردن) محتواهایی است که در آثار هنری بصری نمایش داده می‌شوند.

روش Iconclass دارای سه جزء اصلی است: ۱- نظام طبقه‌بندی اصلی که دارای ۲۸۰۰۰ مورد و در ۱۰ بخش اصلی دسته‌بندی شده است. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، هر یک از این تعاریف دارای کدی است که شامل حروف و اعداد و شرح موضوع است. ۲- فهرست الفبایی که شامل ۱۴۰۰۰ کلمه کلیدی است و برای مکان‌یابی کد و متن مربوط به آن استفاده می‌شود ۳- کتاب‌شناسی که شامل ۴۰۰۰۰ مرجع است. از آثار مهمی که به تحقیق اهمیت و ارزش روش Iconclass را به اثبات رسانده‌اند، از D.I.A.L که مجموعه‌ای از ده هزار عکس از هنر آلمان از قرن ۱۵ تا ۱۸ م. است و نیز فهرست آیکونوگرافیک مهم ماربورگ که هر دو بر اساس نظام Iconclass ترتیب یافته‌اند، می‌توان یاد کرد (عبدی، ۱۳۹۰، ص. ۱۰۴).

در روش Iconclass مضامین و تصاویر بر پایه نظامی اصولی بر اساس سلسله مراتب تنظیم شده و ۹ گروه اصلی (لازم به ذکر است که در سال ۱۹۹۶ گروه شماره صفر نیز به این دسته‌بندی اضافه گشت که شامل موضوعات هنر انتزاعی و غیربازنمایانه^۱ می‌شد) به لحاظ محتوایی معرفی شده است. سپس هر یک از این گروه‌ها به زیرگروه‌های اولیه، ثانویه و... تقسیم می‌شود. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، این روش از الگوی رده‌بندی دیویی نیز بهره برده است. نظام رده‌بندی دیویی که امروزه برای طبقه‌بندی آثار موجود در کتابخانه به عنوان یک استاندارد جهانی مورد استفاده قرار می‌گیرد، نوعی رده‌بندی فلسفی و منطقی است که موضوعات را به صورت سلسله مراتبی رده‌بندی می‌کند و نظم آن در روابط موضوعی از عام به خاص یا از کل به جزء است. در روش Iconclass نیز نحوه تقسیمات رده‌ها به صورت دهدهی یا اعشاری است و در آن از اعداد و حروف برای رده‌بندی استفاده می‌شود (کباشی^۲، ۲۰۱۹، ص. ۱۶-۱۸). هر گروه با شماره‌ای رمزی به زیرگروه‌هایی تقسیم می‌شود. به ترتیبی که برای هر مضمون یا موضوع عددی وجود دارد که به صورت یک تیتراژ کدگذاری شده، به صورت ساده و قابل‌خواندن به کار آید. همچنین، یکی از عناصر اصلی این روش، استفاده از کدهای الفبایی عددی آن است که به عنوان نشان‌گذاری^۳ شناخته می‌شود. با وجود پیچیدگی موضوعاتی که در آثار هنری به تصویر کشیده شده است، این کدها برای نمایه‌سازی یا توصیف موضوعات موجود در استفاده می‌شود. علاوه بر این، هرچه موضوع پیچیده‌تر باشد، از نمادهای بیشتری برای نمایه‌سازی آن استفاده می‌شود. نشان‌گذاری با اعداد از ۰ تا ۹ شروع می‌شود. بر این اساس روش Iconclass دارای ۱۰

1. abstract, non representational art

2. Kabashi

3. notations

بخش اصلی است. نکته مهم این است که هر نشان‌گذاری بخشی از یک ساختار سلسله مراتبی است که از اصطلاحات عمومی شروع می‌شود و تا اصطلاحات خاص‌تر ادامه می‌یابد. این ده بخش شامل موارد زیر است:

۱: ماوراءالطبیعه، خدایان و دین^۱

۲: طبیعت^۲

۳: نوع بشر، انسان به طور کلی^۳

۴: جامعه، تمدن، فرهنگ^۴

۵: ایده‌ها و مفاهیم انتزاعی^۵

۶: تاریخ^۶

۷: کتاب مقدس^۷

۸: ادبیات^۸

۹: اسطوره‌شناسی کلاسیک و تاریخ باستان^۹

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، اعداد ۱ تا ۵ موضوعات عمومی‌تر را نشان می‌دهد، در حالی که اعداد ۶ تا ۹ خاص‌تر و دارای روایت ادبی هستند. لازم به ذکر است که هر یک از مقادیر ذکر شده دارای زیرگروه‌هایی است؛ به عبارت دیگر، هر بخش اصلی را می‌توان به صورت جزئی‌تر به ۹ زیرگروه دیگر تقسیم کرد. این کار با افزودن یک رقم دوم به نشان‌گذاری انجام می‌شود. به عنوان مثال، به سمت راست گروه ۱ ماوراءالطبیعه، خدایان و دین به ترتیب از عدد ۰ ارقامی اضافه می‌شود (دی گوپری^{۱۰}، ۱۹۷۸، ص. ۱۹۵). چنانچه بخواهیم موضوع را بازهم جزئی‌تر کنیم، باید یک حرف به سمت چپ ارقام اضافه کنیم، به عنوان مثال:

۱ ماوراءالطبیعه، خدایان و دین

۰۱ بازنمایی (نمادین) ~ آفرینش، کیهان، کیهان‌شناسی، جهان و زندگی (به معنای گسترده آن)

۱۱ دین مسیحی

۲۱ هنر غیر مسیحی (شامل نهادها، آیین‌ها و روزگار باستان)

۳۱ جادو، ماوراءالطبیعه، غیب‌گویی

۳۱ الف پدیده‌های عمومی ~ جادو و ماوراءالطبیعه (روح، غول و...)

۳۱ ب جادوگری، افسونگری

۴۱ اخترشناسی

-
1. supernatural, God & religion
 2. nature
 3. human beings, man in general
 4. society, civilization, culture
 5. abstract ideas or concepts
 6. history
 7. The Bible
 8. subjects from literature
 9. classical mythology & ancient history
 10. D. Gouprie

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، در این تقسیمات، ۳۱ (جادو، ماوراءالطبیعه و غیب‌گویی)، زیرمجموعه ۱ (ماوراءالطبیعه، خدایان و دین) است. علاوه بر این، در صورت نیاز به جزئی شدن بیشتر موضوع، پس از افزودن حرف به سمت راست ارقام، اعداد ترتیبی به سمت چپ حروف افزوده می‌شود. برای نمونه، ساحره و زن افسونگر که موارد خاص‌تری از مورد ۱۳ ب (جادوگری و افسونگری) را نشان می‌دهند، به صورت ۳۱ ب ۲ کدگذاری می‌شود (دی گوپری، ۱۹۷۸، ص. ۱۹۶)

از دیگر مؤلفه‌های کلیدی این روش باید به متن درون پرانتز^۱، کلیدواژه‌ها^۲، دو برابر کردن حروف^۳ و ارقام ساختاری^۴ اشاره کرد. متن درون پرانتز زمانی استفاده می‌شود که کاربر بخواهد نام خاصی را اضافه کند که آن را از سلسله‌مراتب دور می‌کند. به عنوان نمونه؛ در طبقه‌بندی جادو، ماوراءالطبیعه، غیب‌گویی، پدیده‌هایی همچون روح و غول درون پرانتز قرار می‌گیرد.

۳۱ جادو، ماوراءالطبیعه، غیب‌گویی

۳۱ الف پدیده‌های عمومی ~ جادو و ماوراءالطبیعه (روح، غول)

کلیدواژه‌ها برای برخی از نشان‌گذاری‌ها و در قالب رشته‌ای از ارقام به کار می‌رود که گاهی اوقات شامل واژگان نیز می‌شوند و با علامت (+) مشخص می‌شوند و معنایی عمیق‌تر به نشان‌گذاری می‌دهند. به عنوان نمونه؛

۲ طبیعت

۲ ۵ ۳ درخت غار

چنانچه (+ ۲۲ ۵) در ادامه کدگذاری فوق بیاید، معنای (شاخه‌های خشک شده درخت غار) را می‌دهد (دی گوپری، ۱۹۷۸، ص. ۱۹۵). دو برابر کردن حروف، فقط در برخی موارد خاص مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عنوان مثال اگر ۳۱ الف فیگور انسان (برهنه) است (مرد)، بنابراین، ۳۱ الف فیگور انسان (برهنه) و (زن) است. به عبارت دیگر، در جاهایی که مفهوم تقابلی (تقابل مرد و زن) وجود دارد، از دو برابر کردن حروف استفاده می‌شود. ارقام ساختاری هنگامی استفاده می‌شوند که حداقل یک رقم و حداکثر چهار رقم را شامل می‌شود. این ارقام ثابت، زمینه‌های خاصی را در زندگی و مرگ افراد، خدایان و قهرمانان تصویری نشان می‌دهند. به عنوان نمونه؛

۱۱ ه قدیس

۱۱ ه ۵ قدیسه

(...) ۱ ویژگی خاص

(...) ۲ زندگی روزمره

(...) ۳ روش دین‌داری

1. bracketed text
2. keys
3. doubling of the letter
4. structural digits

همان‌طور که مشاهده شد، ارقام ساختاری بیشتر در ارتباط با شخصیت‌ها و حوادث زندگی آن‌ها به کار می‌رود (کاباشی، ۲۰۱۹، ص. ۱۸).

لازم به ذکر است که حتی موضوعاتی همچون معماری و سبک‌های مختلف آن نیز در روش Iconclass قابل طبقه‌بندی است. جهت تقریب به ذهن و تذکر کاربردهای مختلف روش مذکور، نمونه‌ای آورده می‌شود که طبقه‌بندی و زیرمجموعه‌های گروه ۴ (جامعه، تمدن، فرهنگ) را نشان می‌دهد:

- ۴ جامعه، تمدن، فرهنگ
- ۱۴ الف خانه‌ها
- ۱۴ الف ۱ معماری شهری
- ۱۴ الف ۱۱ کاخ
- ۱۴ الف ۲۱ دژ و قلعه
- ۱۴ الف ۲ فضای درون خانه
- ۱۴ الف ۱۲ هشتی، دهلیز
- ۱۴ الف ۲۲ اتاق پذیرایی
- ۱۴ الف ۳ بخشی از خانه یا ساختمان
- ۱۴ الف ۱۳ سر در ورودی
- ۱۴ الف ۲۳ در ورودی
- (گروند، ۱۹۹۳، ص. ۲۵).

یافته‌های پژوهش

قابلیت‌های روش Iconclass در راستای پژوهش‌های هنری

همان‌گونه که پیش‌تر ذکر شد، این روش به پژوهشگران حوزه تاریخ هنر کمک می‌کند تا تصاویر مرتبط با موضوع مورد مطالعه خود را به سهولت بازیابی کنند و با در کنار هم گذاشتن آن‌ها دست به تفسیر داده‌ها بزنند؛ اما گاه پژوهشگر در طی پژوهش‌های هنری خود با تصویری روبه‌رو می‌شود که هیچ اطلاعاتی از موضوع آن ندارد. در ادامه، نمونه دیگری از چگونگی نظام طبقه‌بندی Iconclass شرح داده خواهد شد که نشان می‌دهد حتی اگر پژوهشگر نام دقیق موضوع مورد بررسی را نمی‌داند، با توصیف اعمال یا عناصر تصویر و به یاری روش Iconclass، می‌تواند موضوع مورد نظر خود را شناسایی کند.

نظام طبقه‌بندی Iconclass ما را به رمزگشایی از اجزای تصویر رهنمون می‌سازد. نخست، با مشاهده تصویر (شکل ۲) و مطابق سطح اول روش پانوفسکی (توصیف پیش آیکونوگرافیک) تعدادی واژگان کلیدی و راهنما را استخراج می‌کنیم. مثلاً: پادشاه، ملکه، دیس (بشقاب)، آتش، سکه، کودک (کودکان) و شاید واژه انتخاب. مرحله بعد این است که واژگان استخراج شده را در فهرست الفبایی عمومی Iconclass جستجو

کنیم. تحت موضوع و نام پادشاه و ملکه چیزی نمی‌یابیم، اما اگر به صفحات آتش و انتخاب نگاه کنیم، به عنوان نمونه یک مدخل بسیار جالب پیدا می‌کنیم: محاکمه موسی با آتش: هنگامی که موسی در انتخاب میان دو بشقاب، یکی حاوی زغال‌سنگ سوزان، دیگری یک حلقه یاقوت (گیلاس) قرار می‌گیرد، زغال‌های فراوان را انتخاب می‌کند و آن‌ها را در دهان می‌گذارد. بدین ترتیب، پژوهشگر به شناخت موضوع تصویر دست می‌یابد و ذیل واژه موسی اطلاعات زیر حاصل می‌شود:

۷ کتاب مقدس

۱۷ تورات

۱۷ ه از اسارت نزد اسرائیلیان در مصر تا ساکن شدن در کنعان

۱۷ ه ۱ سفر خروج

۱۷ ه ۱۱ سفر خروج (قسمت اول): وقایع آماده شدن برای خروج از اسرائیل در مصر

۱۷ ه ۱۱ ۲ تولد موسی و تعلیم و تربیت او (سفر خروج: ۲-۱ تا ۱۰)

۱۷ ه ۱۱ ۴۲ پیدا کردن موسی: دختر فرعون برای آبتنی به همراه خدمه‌هایش به رودخانه رفته بود که نوزادی را در آنجا یافت (همان:

۱۷۷-۱۷۶)

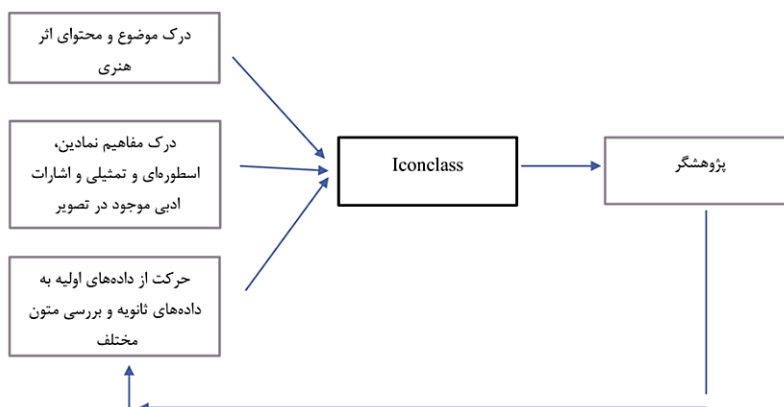

شکل ۲. انتخاب موسی، هنرمند ناشناس (استراتن، ۱۹۸۶)

لازم به ذکر است که ممکن است برخی جزئیات در توصیف Iconclass وجود داشته باشد که دقیقاً با تصویر مورد نظر ما مطابقت نداشته باشد، در این‌گونه موارد فراروی‌های نقاش از موضوع اصلی به شیوه‌های مختلف مشاهده می‌شود؛ اما همواره آیکون‌ها و نمادهای اصلی مطابق روش آیکونوگرافی به صورت کدهایی در تصویر قرار گرفته است. بدین ترتیب، می‌توان گفت که به یاری نظام طبقه‌بندی Iconclass توصیف نمادین تصویر خود را یافته‌ایم. در قسمت ۷ و ذیل اعداد و ارقام ۱۷ ه ۱۱ ۲۷ ۱۱ با علامت ستاره (*) مواجه می‌شویم که نشان می‌دهد موضوع محاکمه موسی با آتش در کتاب مقدس ذکر نشده است، بلکه روایتی افسانه‌ای از داستان موسی است؛ بنابراین، با نشانه‌ای در حاشیه توضیحات، مشخص می‌شود که موضوع مورد نظر حاوی

ارجاعاتی به ادبیات و متون ادبی (سطح توصیف آیکونوگرافیک در روش آروین پانوفسکی) نیز هست (همان: ۱۷۹-۱۸۰).

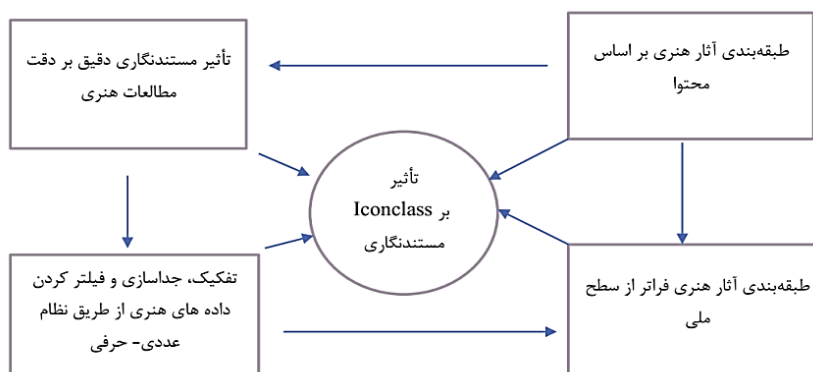
با توجه به آنچه در بالا آمد، به نظر می‌رسد که روش مذکور علاوه بر این که نظام طبقه‌بندی آثار هنری را برای موزه‌ها و مجموعه‌های هنری در اختیار می‌گذارد، در راستای پژوهش‌های آیکونوگرافیک نیز بسیار کارآمد است و به واسطه قابلیت‌هایی که این روش در گستره تداوم و تکامل روش‌های نظام‌مند در اختیار موزه‌ها، چاپخانه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد تاریخ هنر گذاشته است، در حوزه معارف بشری آن را یک «سوما»^۱ دانسته‌اند، چرا که ابزاری مفید برای رمزگشایی آیکونوگرافیک مجموعه‌ها را در اختیار گذاشته است (عبدی، ۱۳۹۰، ص. ۱۰۴). در نمودار زیر قابلیت‌های روش Iconclass برای پژوهشگر هنر نشان داده شده است (شکل ۳).

شکل ۳. قابلیت‌های روش Iconclass در راستای پژوهش‌های هنری

همچنین، باید به تأثیر روش Iconclass بر مستندنگاری آثار هنری نیز اشاره کرد که یکی از مهمترین

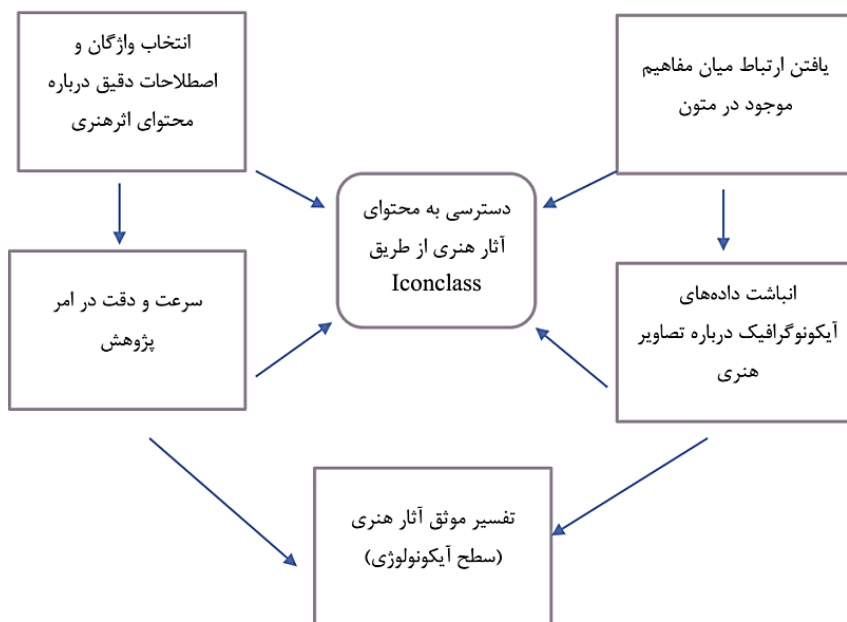
قابلیت‌ها و کارکردهای این روش محسوب می‌شود. در نمودار زیر این مهم نشان داده شده است (شکل ۴):

شکل ۴. قابلیت‌های Iconclass در مستندنگاری

۱. Summa، آثار یا سلسله‌آثاری که دانش بشری به وجود آورده است (عبدی، ۱۳۹۰، ص. ۱۰۴).

از دیگر قابلیت‌های این روش، سهولت دسترسی به محتوای آثار هنری است. چنانچه پیش‌تر نیز اشاره شد، محتوای هر اثر هنری فراتر از توصیف فرمی اجزای آن اثر است و روش Iconclass نیز بر محتوای آثار هنری و رای فرم ظاهری آن‌ها تأکید دارد. نمودار زیر چگونگی فرایند دسترسی به محتوای آثار هنری را از طریق روش Iconclass نشان می‌دهد (شکل ۵).

شکل ۵. قابلیت دسترسی به محتوای آثار هنری از طریق Iconclass

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با بررسی نمونه فوق چنین استنباط می‌شود که نظام طبقه‌بندی Iconclass به پژوهشگر امکان می‌دهد تا بر اساس داده‌های اولیه در مورد یک موضوع خاص به پژوهش بیشتر پرداخته و موضوع را به سمت تفسیر آیکونوگرافیک (که همان سطح سوم مورد نظر پانوفسکی است) پیش برند. در پاسخ به این پرسش که قابلیت‌های این روش در مستندنگاری اشیاء فرهنگی و پژوهش‌های هنری چیست؟ باید گفت که به نظر می‌رسد که بسیاری از معضلات پیش روی پژوهشگران هنر، دسترسی به منابع آیکونوگرافیک و توصیف دقیق تصاویر است. روش فوق‌الذکر این مشکلات را مرتفع ساخته و به پژوهشگران هنری در بازیابی هرچه آسان‌تر تصاویر کمک می‌کند. به علاوه، با استفاده از این روش، موزه‌ها و مجموعه‌های هنری نیز می‌توانند اقدام موجود در مجموعه خود را طبقه‌بندی کرده و در عین حال، آماده‌سازی کاتالوگ‌های آیکونوگرافی نیز ممکن می‌شود و این مورد به‌نوبه خود، به رشد پژوهش‌های آیکونوگرافی و تاریخ هنر نیز کمک خواهد کرد؛ زیرا هرچه داده‌های توصیف شده و طبقه‌بندی شده بیشتر باشند، بازیابی و استفاده از آن‌ها برای پژوهشگر ساده‌تر خواهد

بود. از دیگر جنبه‌های سودمندی روش مذکور، صرفه‌جویی در زمان است: زمانی که برای جستجوی داده‌های آیکونوگرافی صرف می‌شود، اکنون برای مراحل بعدی و تفسیرهای آیکونوگرافیک صرف می‌شود. همچنین، روش مذکور در طبقه‌بندی اشیاء هنری راه را برای پژوهش‌چندزبانه هموار می‌سازد. با یکدست شدن توصیفات در نظام طبقه‌بندی Iconclass بر اساس کدهایی به زبان انگلیسی، پژوهشگران می‌توانند توصیفات را بدون تغییر واژگان به هر زبان دیگری ترجمه کنند. در نهایت، با روش Iconclass هر مؤسسه، موزه یا نهاد هنری، ابزاری برای تبادل و تکمیل داده‌های موجود خود در دست دارد که می‌تواند این اطلاعات را در اختیار مورخان هنری، پژوهشگران و نیز مدیران قرار دهد. در پایان، نتایج این پژوهش را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد.

۱- تأکید روش Iconclass بر محتوای آثار هنری: برخلاف روش‌هایی که بر فرم و ظاهر آثار هنری تمرکز دارند، این روش بر محتوای آثار هنری تکیه دارد و درک محتوای آثار هنری را ورای فرم ظاهری میسر می‌سازد. از جمله محتواهای موجود در اثر هنری که به یاری این روش حاصل می‌شود، مضامین نمادین و اسطوره‌ای است که در تصاویر مستتر است. بدین ترتیب، دسترسی مخاطب به لینک‌ها و پیوندهای موضوعی مرتبط با اثر هنری فرصت فراتر رفتن از سطح بدیهیات و واضحات و تعمق در جنبه‌های ادبی، تاریخی، اسطوره‌ای و... را فراهم می‌سازد. همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، این مورد در سطح دوم روش آروین پانوفسکی (تحلیل آیکونوگرافیک) نیز مشاهده می‌شود. در این سطح به کمک روش Iconclass تصویر به متن‌های دیگر پیوند می‌خورد و درک و تحلیل اثر در سطحی گسترده‌تر فراهم می‌شود؛ سطحی که دریافت آن تنها با اکتفا به ظاهر اثر هنری امکان‌پذیر نیست. همچنین، لازم به ذکر است که به کمک این روش می‌توان شخصیت‌ها، نمادها، تمثیل‌ها و نشانه‌های موجود در تصاویر را با اطمینان نسبی شناسایی کرد. به علاوه لازم به ذکر است که طبقه‌بندی محتوا-محور (آیکونوگرافیک) تا به امروز بیشتر در موضوعاتی خاص و با نیازهای ویژه و در کشورهای محدود (اغلب غربی) و با محوریت هنر غرب تهیه شده و در دسترس قرار گرفته است. به کمک روش Iconclass فرصتی برای طبقه‌بندی آثار هنری فراتر از مرزهای ملی و دسته‌بندی‌های دوگانه شرق و غرب فراهم می‌شود.

۲- از دیگر فواید این روش، مساعدت به امر مستندنگاری و طبقه‌بندی آثار هنری بر اساس محتوای آثار و نه فرم ظاهری آن‌هاست. به کمک روش نشان‌گذاری، ابعاد متفاوتی از یک موضوع خاص می‌تواند با ترکیب‌های مناسب عدد و حروف نشان داده شود. حتی نقوش و مضامین پیچیده و روابط متقابل آن‌ها نیز قابلیت معرفی و بازنمایی دارد. این موجب می‌شود که مستندنگار با انتخاب واژگان، نشانه‌ها، یادداشت‌ها، علامت‌ها و نحوه نظم و ساختاردهی به آن‌ها تحلیل و تفسیر دقیق و موثقی از آثار هنری ارائه دهد. به کمک

ساختار سلسله مراتبی روش مذکور مستندگار این امکان را دارد تا به راحتی داده‌های مورد نیاز خود را پالایش و جداسازی کند؛ زیرا زیرمجموعه‌های هر طبقه به صورت داده‌های عددی - حرفی طبقه‌بندی می‌شوند.

۳- مورد دیگر قابلیت این روش این است که به کمک واژگان کلیدی، پژوهشگر به سمت مجموعه‌ای از منابع مرتبط سوق داده می‌شود که سبب سهولت دسترسی به منابع اصلی مرتبط با اثر هنری و سرعت و عمق پژوهش می‌شود؛ به عبارت دیگر، این روش روند جستجو را برای پژوهشگران جوان، آسان و شفاف می‌سازد و آن‌ها می‌توانند به یاری این روش از داده‌ها و توصیف اولیه اثر به سطح دوم و ارتباط میان متن و تصویر دست یابند. علاوه بر این، استفاده از واژگان کنترل شده، فرصت توصیف یکدست و بی‌طرف از آثار هنری را فراهم می‌سازد؛ به عبارت دیگر، می‌توان چنین گفت که این روش امکان کشف مضمون مستتر در آثار هنری را برای پژوهشگر فراهم می‌سازد.

با توجه به موارد ذکر شده، پیشنهاد می‌شود که مستندنگاران فعال در حوزه مستندنگاری در موزه‌ها و مجموعه‌های هنری، با استفاده از روش ذکر شده، آثار هنری را طبقه‌بندی کنند. برای دستیابی بدین منظور، لازم است که در گام نخست، موزه‌ها و مجموعه‌های هنری توصیف و گزارش دقیقی از آثار موجود در مجموعه‌ها به مستندنگاران ارائه دهند؛ در گام بعدی، مستندنگاران و متخصصان با فراگیری کامل روش Iconclass به توصیف آثار هنری پرداخته و به موازات آن اصطلاح‌نامه‌هایی در جهت یکدست ساختن اصطلاحات و واژگان هنری تدوین کنند.

سپاسگزاری

از معاونت محترم آموزشی و پژوهشی دانشگاه هنر شیراز به خاطر حمایت مالی و معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود. همچنین از داوران محترم نشریه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی به خاطر ارائه نظرهای ارزشمند تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- تندیور، احمد (۱۳۸۲). اصطلاح‌نامه: ساختار و شکل. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۱۹(۱)، ۱۳-۲۳.
- رحیمی، صالح (۱۳۹۳). نگرش‌های رایج در نمایه‌سازی و بازیابی تصاویر در محیط وب. *مطالعات ملی کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات*، ۲۶(۱)، ۱۵۰-۱۳۴.
- عادلی، معصومه؛ رضایی شریف‌آبادی، سعید؛ خسروی، فریبرز (۱۳۸۹). مهمترین عناصر توصیف آرشیوی از دید صاحب‌نظران حوزه آرشیو در ایران. *گنجینه اسناد*، ۲۰(۳)، ۱۶۵-۱۴۹.
- عباس پور، جواد (۱۳۸۴). نمایه‌سازی تصاویر: چالش‌ها و رویکردها. *کتابداری*، ۳۹(۴۴)، ۱۷۸-۱۶۷.
- عبدی، ناهید (۱۳۹۰). *درآمدی بر آیکونولوژی، نظریه‌ها و کاربردها*. تهران: سخن.

- قادرنژاد حمامیان، مهدی؛ آقائی، عبدالله (۱۴۰۰). بنیان‌های تاریخ و مفهومی رویکرد ابی واربورگ به تصویر. *کیمیای هنر*، ۱۰(۴۱)، ۸۰-۶۷.
- کوکبی، مرتضی؛ رحیمی، صالح؛ عصاره، فریده؛ نوروزی، علیرضا (۱۳۹۱). تأملاتی بر نمایه‌سازی تصاویر: یک تصویر ارزشی برابر با هزار واژه. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۹(۲)، ۲۷۶-۲۵۷.
- محسنیان، سیده سمیه؛ بحرالعلومی، فرانک (۱۳۹۱). ساختار مستندنگاری آثار کاغذی در موزه‌ها، آرشیوها و کتابخانه‌ها. *گنجینه اسناد*، ۲۲(۳)، ۱۳۱-۱۰۸.
- مختاریان، بهار (۱۳۹۵). نظریه و روش در تحلیل و تفسیر تصویر. *چیدمان*، ۵(۱۴)، ۳۲-۲۴.
- نبوی، مجید؛ فدایی، غلامرضا؛ نقشینه، نادر (۱۳۹۳). بررسی استانداردهای به کاررفته در توصیف نسخ خطی در پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته نسخ خطی اسلامی. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۹، ۲۲-۳۳.
- نصری، امیر (۱۳۹۷). *تصویر و کلمه: رویکردهایی به آیکون‌شناسی*. تهران: چشمه
- نوری، نجمه؛ صالحی کاخکی، احمد (۱۳۹۸). *مستندنگاری سفال‌های گلابه‌ای منقوش رنگارنگ روی زمینه سفید (نمونه موردی موزه بنیاد مستضعفان تهران)*. نگارینه هنر اسلامی، ۶(۱۷)، ۲۲-۴.

References

- Abbas Pour, J. (2007). Image Indexing: Challenges & Approaches. *Academic Librarianship Information Research*, 39(44), 167-178. (in Persian)
- Abdi, N. (2011). *Introduction of Iconology: Theories and Applications*. Tehran: Sokhan. (in Persian)
- Adeli, M., Rezaei Sharifabadi, S., & Khosravi, F. (2010). Most Important Elements of Archival Description in the Viewpoint of Archival Experts in Iran, *Ganjine - ye Asnad*, 20(3), 149-165. (in Persian)
- Brandhorst, H., & Huisstede, P. (1992). ICONCLASS: Recent Developments. *Visual Resources*, 8, 367-382
- Cole, T. W., Han, M. J. K., & Vannoy, J. A. (2012, June). Descriptive metadata, iconclass, and digitized emblem literature. In *Proceedings of the 12th ACM/IEEE-CS joint conference on Digital Libraries* (pp. 111-120).
- Couprie, D. L. (1978). Iconclass, a device for the iconographical analysis of art objects. *Museum*, XXX, 3/4, 194-198.
- Grund, A. (1993). ICONCLASS. On Subject Analysis of Iconographic Representations of Works of Art. *Universitiit Mannheim Europaisches Dokumentationszentrum*, 1, 20-29.
- Harpring, P. (2022). *Cataloging Works at Museums and Special Collections: Documentation, Indexing*. Access with CDWA, CCO, and the Getty Vocabularies.
- Kabashi, A. (2019). *ICONCLASS - Classification System for Art and Iconography*. BSc Thesis. University of Zagreb faculty of Humanities and Social Sciences Department of Information and Communication Sciences.
- Kokabi, M., Rahimi, S., Osareh, F., & Nouruzi, A. (2012). An Overview on Image Indexing: A Picture is worth a Thousand Words. *Research on Information Science and Public*

- Libraries, Research on Information Science and Public Libraries*, 19(2), 257-276. (in Persian)
- Mohsenian, S. S., & Bahrololoomi, F. (2012). The Structure of Documentation of Paper-based Works in Museums, Archives and Libraries. *Ganjine - ye Asnad*, 22(3), 108-131. (in Persian)
- Mokhtarian, B. (2016). Theory and method in the analysis and interpretation of images. *Chideman*, 5(14), 24-32. (in Persian)
- Motohashi, N., & Takagi, T. (2010). Improvement of Bag of Visual Words using Iconclass. *SCIS & ISIS 2010*, Okayama Convention Center, Okayama, Japan.
- Nabavi, M., Fadaei, G., & Naghshineh, N. (2014). Examining the standards used in the description of manuscripts in continuous databases of Islamic manuscripts. *National Studies of Librarianship and Information Organization*, 98. (in Persian)
- Nasri, A. (2018). *Image and Word: Approaches to Iconology*. Tehran: Cheshmeh. (in Persian)
- Nouri, N., & Salehi Kakhki, A. (2019). Documentation of Polychrome Slip-painted Potteries with White Background (Case study: Mostazafan Foundation Museum of Tehran). *Negarineh Islamic Art*, 6(17), 4-22. (in Persian)
- Qadernezhad, M., & Aghaie, A. (2022). The Study of Image by Aby Warburg. *Kimiya-ye-Honar*, 10(41), 67- 80. (in Persian)
- Rahimi, S. (2015). Common Viewpoints on Indexing and Retrieving Images on the Web. *Librarianship and Informaion Organization Studies*, 26(1), 134- 150. (in Persian)
- Roberts, H. E. (2001). A Picture is Worth a Thousand Words: Art Indexing in Electronic Databases. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52(11), 911-916.
- Richter Sherman, C. (2011). ICONCLASS: A Historical Perspective. *Visual Resources*, 4(3), 237-246.
- Santini, C., Posthumus, E., Tietz, T., Tan, M. A., Bruns, O., & Sack, H. (2023, June). Multimodal Search on Iconclass using Vision-Language Pre-Trained Models. In *2023 ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries (JCDL)* (pp. 285-287). IEEE.
- Tandivar, A. (2003). Thesaurus: Structure and Form. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 19(2), 13-23. (in Persian)
- Van Straten, R. (2012). *An introduction to iconography: Symbols, allusions and meaning in the visual arts*. Routledge.
- <https://iconclass.org/>
- <https://warburg.sas.ac.uk/>
- <http://vocab.getty.edu>